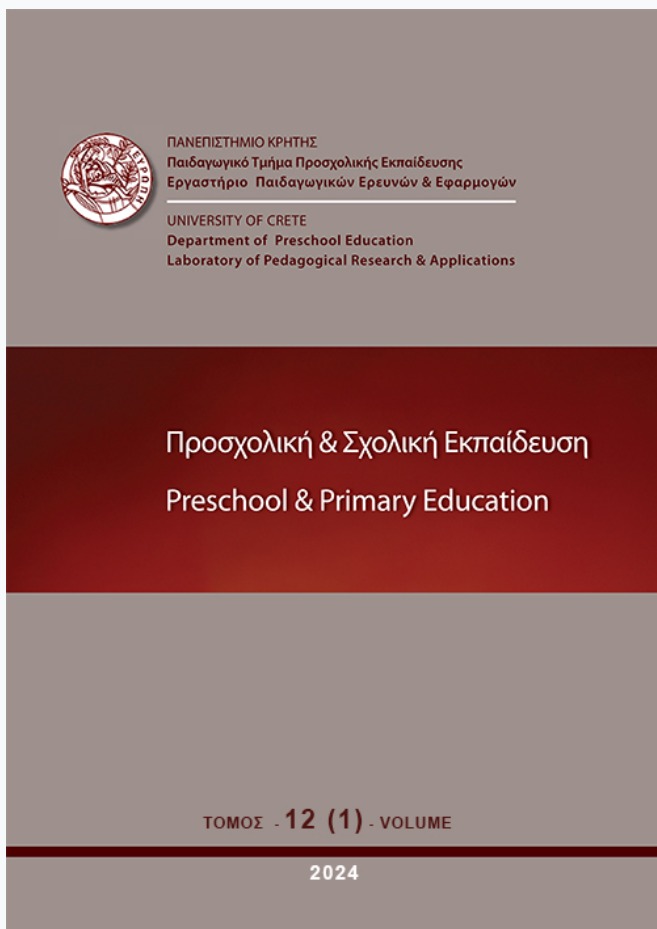

Preschool and Primary Education

Τόμ. 12, Αρ. 1 (2024)

Μάιος 2024

Η επίδραση των γονικών πρακτικών στη συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας, από την οπτική των γονέων

Όλγα Ευθυμιάδου, Ναυσικά Αντωνιάδου

doi: [10.12681/ppej.34186](https://doi.org/10.12681/ppej.34186)

Copyright © 2024, Όλγα Ευθυμιάδου, Ναυσικά Αντωνιάδου

Άδεια χρήσης [Creative Commons Attribution-NonCommercial-ShareAlike 4.0](https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/).

Βιβλιογραφική αναφορά:

Ευθυμιάδου Ό., & Αντωνιάδου Ν. (2024). Η επίδραση των γονικών πρακτικών στη συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας, από την οπτική των γονέων. *Preschool and Primary Education*, 12(1), 21–37. <https://doi.org/10.12681/ppej.34186>

Η επίδραση των γονικών πρακτικών στη συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας, από την οπτική των γονέων

Όλγα Ευθυμιάδου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Ναυσικά Αντωνιάδου

Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο

Περίληψη. Ο τρόπος ανατροφής επιδρά στην ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, στην καλλιέργεια φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς και στην προσαρμογή τους στο ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον. Η παρούσα έρευνα είχε ως σκοπό τη διερεύνηση των επιδράσεων του γονικού τρόπου διαπαιδαγώγησης στην εκδήλωση δυσπροσαρμοστικών και φιλοκοινωνικών συμπεριφορών παιδιών προσχολικής ηλικίας. Στην έρευνα συμμετείχαν 215 γονείς (134 εξ αυτών ζευγάρια, στη συντριπτική τους πλειοψηφία 31-50 ετών) παιδιών ηλικίας 4-6 ετών και για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκε ηλεκτρονικό ερωτηματολόγιο (Ερωτηματολόγιο Τύπων Γονέων και Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών). Τα αποτελέσματα κατέδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές μεταξύ μητέρων και πατέρων μόνο ως προς τον υποστηρικτικό γονικό τύπο. Επιπλέον, αναδείχθηκε ότι ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής συνδέεται κυρίως με την επίδειξη φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, ενώ ο αυταρχικός και ο ανεκτικός με εξωτερικευμένα προβλήματα (υπερκινητικότητα ή/και διάσπαση προσοχής, προβλήματα συμπεριφοράς), με ορισμένες διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο του γονιού. Συνολικά, τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας δείχνουν ότι για την αποτελεσματική ανατροφή και την πρόληψη εξωτερικευμένων και εσωτερικευμένων προβλημάτων στα παιδιά, η χρήση υποστηρικτικών τρόπων τόσο από τις μητέρες όσο και από τους πατέρες μπορεί να διαδραματίσει καθοριστικό ρόλο.

Λέξεις-κλειδιά: γονικός τρόπος ανατροφής, δυσπροσαρμοστικές συμπεριφορές, πρόωμη παιδική ηλικία, γονείς

Summary. Emotional and behavioural disorders are common during early childhood, when both cognitive and socio-emotional changes occur. Externalizing problems include aggression, signs of Attention Deficit and/or Hyperactivity Disorder (ADHD), and conduct difficulties, which are becoming more common among preschool children. Internalizing issues, on the other hand, are primarily manifested as worry, despair, and physical discomfort. These early and persistent behaviours are troubling because they may foreshadow future developmental maladjustment. Conversely, prosocial behaviour, defined as the child's ability to share, assist, and demonstrate empathy, protects against both internalizing and externalizing difficulties. One of the most essential aspects impacting children's psychosocial development is family, and more especially parenting style. However, research on the influence of parental practices on children's maladaptive

Υπεύθυνος επικοινωνίας: Ναυσικά Αντωνιάδου, Ελληνικό Ανοικτό Πανεπιστήμιο, Παρ. Αριστοτέλους, Πάτρα 26331, e-mail: n.antoniadou@gmail.com

Ηλεκτρονικός εκδότης: Εθνικό Κέντρο Τεκμηρίωσης, Εθνικό Ίδρυμα Ερευνών
URL: <http://ejournals.epublishing.ekt.gr/index.php/education>

and prosocial behaviours is scarce in Greece. As a result, the purpose of this study was to investigate the effect of parenting style on the emergence of maladaptive and prosocial behaviours in preschool children. An electronic questionnaire (which comprised the Greek versions of "The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire" and "The Strengths and Difficulties Questionnaire") was used to collect data from 215 parents (134 of whom were couples) of children aged 4-6 years. Only in terms of authoritative parenting style did the results demonstrate statistically significant differences between mothers and fathers. The authoritative parenting style was found to have statistically significant negative correlations with ADHD symptoms, conduct problems, emotional symptoms, and a positive correlation with prosocial behaviour, while the authoritarian and permissive styles had positive correlations with ADHD and conduct problems. Following that, multiple linear regression was run on all parents, then individually on mothers and fathers. The results showed that among all parents, the authoritarian and permissive parenting styles predicted ADHD symptoms, the authoritarian parenting style predicted conduct difficulties, and the authoritative approach predicted prosocial behaviour. Only the authoritarian parenting style predicted ADHD symptoms among mothers, while the permissive parenting style predicted conduct difficulties and the authoritative parenting style predicted prosocial behaviour. Corresponding analyses of the effect of fathers' parenting styles found that authoritarian parenting style predicted both ADHD symptoms and conduct difficulties, whereas permissive parenting style predicted both ADHD symptoms and conduct problems negatively. The findings confirm that authoritative parenting is associated with prosocial behaviour and is negatively connected with the appearance of externalizing and internalizing problems. The authoritarian parenting style is associated with externalizing behaviour problems, demonstrating that a lack of compassion and warmth, combined with the employment of physical or other punitive tactics, might predispose children to problem behaviours. Permissive parenting is also related with externalizing issues, which may be linked to ineffective control and indifference. Interestingly, there may be disparities in the parenting strategies used by mothers and fathers, which can affect children's behaviour differently. As a result, it is vital that research look into both parents' parenting practices. According to these results, early prevention and intervention programs could aim at increasing effective parenting with the use of authoritative styles by both mothers and fathers. Parenting education programs, for example, might educate caregivers about the effects of parental practices and how to manage troublesome behaviours in children.

Keywords: parenting style, maladaptive behaviours, early childhood, parents

Εισαγωγή

Προβλήματα συμπεριφοράς και φιλοκοινωνική συμπεριφορά στην παιδική ηλικία

Κατά τις τελευταίες δεκαετίες έχουν πραγματοποιηθεί συστηματικές μελέτες για την αντιμετώπιση των προβλημάτων συμπεριφοράς των παιδιών, που εκδηλώνονται είτε με εσωτερικευμένη είτε με εξωτερικευμένη μορφή, λόγω των σημαντικών συνεπειών που μπορεί να έχουν (π.χ., Guerra & Bradshaw, 2008; Jenson & Bender, 2014). Ειδικότερα, κατά την προσχολική ηλικία, στη διάρκεια της οποίας λαμβάνουν χώρα αλλαγές σε γνωστικό και κοινωνικοσυναισθηματικό επίπεδο, παρατηρούνται συχνά συναισθηματικές και συμπεριφορικές δυσκολίες (Lightfoot et al., 2014).

Τα παρατηρούμενα προβλήματα συμπεριφοράς και υπερκινητικότητας/διάσπασης προσοχής παρουσιάζονται συχνότερα σε παιδιά προσχολικής ηλικίας και αποτελούν προβλήματα συμπεριφοράς εξωτερικευσης στο ευρύτερο πλαίσιο (Μανωλίτης, 2013). Αντίθετα, τα εσωτερικευμένα προβλήματα εκδηλώνονται κυρίως με άγχος, κατάθλιψη και σωματικές ενοχλήσεις

(Bayer et al., 2006). Οι συγκεκριμένες προβληματικές συμπεριφορές, οι οποίες παρουσιάζονται πρόωρα και επίμονα, αποτελούν ανησυχητικό φαινόμενο καθώς μπορεί να υποδείξουν μελλοντική αναπτυξιακή δυσπροσαρμογή (Ρουλου, 2013).

Επιπλέον, κατά την προσχολική ηλικία τα παιδιά αναπτύσσουν δεξιότητες που σχετίζονται με την κοινωνικοσυναισθηματική τους επάρκεια, οι οποίες περιλαμβάνουν την ικανότητα να ελέγχουν τα συναισθήματά τους, να συμπεριφέρονται με κοινωνικά αποδεκτό τρόπο σε καταστάσεις που προκαλούν έντονα συναισθήματα και να εκδηλώνουν φιλοκοινωνική συμπεριφορά. Η φιλοκοινωνική συμπεριφορά περιλαμβάνει δεξιότητες όπως το μοίρασμα, η βοήθεια, η συμπάθεια και η συμπόνια και αποτελεί αποδεκτή εναλλακτική λύση σε επιθετικές συμπεριφορές. Η έλλειψη ανάπτυξης αυτών των δεξιοτήτων μπορεί να οδηγήσει σε προβλήματα στη συμπεριφορά των παιδιών, τα οποία μπορεί να είναι επίσημα για την κοινωνική και συναισθηματική τους προσαρμογή (Eisenberg, 2003; Lightfoot et al., 2014).

Πρότυπα γονικής πρακτικής

Η οικογένεια αποτελεί έναν από τους σημαντικότερους παράγοντες που επηρεάζουν την ψυχοκοινωνική ανάπτυξη των παιδιών, όπως αναφέρεται από τους Muhammad et al. (2020). Η Baumrind (1966) πραγματοποίησε μια μελέτη σχετικά με τις επιπτώσεις του γονικού τρόπου ανατροφής στη συμπεριφορά των παιδιών και κατέληξε στο συμπέρασμα ότι βάσει των δύο διαστάσεων της προσωπικότητάς τους (α. ανταπόκριση, που αφορά στη φροντίδα και τη στήριξη που παρέχουν οι γονείς, τη συνεργασία και την ενεργό συμμετοχή τους στη ζωή του παιδιού και β. την απαιτητικότητα, που αναφέρεται στις προσδοκίες των γονέων για επίβλεψη, αυστηρό έλεγχο, απαιτήσεις για επίδειξη ωριμότητας και πειθαρχία), όλοι οι γονείς χαρακτηρίζονται από ένα μοτίβο τυπολογίας (αυταρχικοί, υποστηρικτικοί και ανεκτικοί) με διαφορετική επικρατούσα μορφή (οπ. αναφ. στο Hale, 2008). Ο τύπος ο οποίος εν τέλει χαρακτηρίζει τον κάθε γονέα απορρέει από αυτόν που επικρατεί στη διαπαιδαγώγηση των παιδιών.

Η αυταρχική γονική πρακτική αφορά κηδεμόνες που επιδιώκουν την απόλυτη πειθαρχία των παιδιών τους μέσω υψηλών επιπέδων αυστηρότητας, ενώ ταυτόχρονα είναι ελλειμματικοί στην έκφραση των συναισθημάτων και της τρυφερότητάς τους (Baumrind, 1966; Lightfoot et al., 2014). Αντίθετα, το υποστηρικτικό πρότυπο γονικής πρακτικής περιγράφει τους γονείς που είναι τρυφεροί και καθοδηγούν τα παιδιά τους, ενθαρρύνοντας παράλληλα την αυτονομία και την κοινωνική ευθύνη τους μέσω διαλόγου (Estlein, 2016). Τέλος, το ανεκτικό πρότυπο αφορά τους γονείς που αφήνουν τα παιδιά τους να χειρίζονται μόνο τους τις δραστηριότητές και το πρόγραμμά τους, δίνοντας ελάχιστο ή κανένα έλεγχο στη συμπεριφορά τους (Obaid et al., 2021).

Οι γονικές πρακτικές ενδέχεται να επηρεάζονται από πλήθος παραγόντων, συμπεριλαμβανομένου του φύλου του γονέα (π.χ., Stephens, 2009). Ανασκόπηση του Yaffe (2020) δείχνει ότι οι μητέρες είναι συχνότερα πιο υποστηρικτικές από τους πατέρες ενώ οι δεύτεροι είναι συνήθως πιο αυταρχικοί (με βάση αναφορές γονέων αλλά και παιδιών). Γενικά, οι μητέρες έχουν υψηλότερα επίπεδα ενσυναίσθησης (π.χ., Pohl et al., 2005), περισσότερες πιθανότητες να περνούν πιο πολύ χρόνο με τα παιδιά τους και να αναλαμβάνουν μεγαλύτερη συνολικά ευθύνη για αυτά, ακόμα και αν εργάζονται. Οι παραπάνω παράμετροι επηρεάζουν τον τρόπο ανατροφής που υιοθετούν (π.χ., Stephens, 2009). Επιπλέον, σε κοινωνικό επίπεδο είναι πιο αποδεκτό για τις γυναίκες να δείχνουν στοργή στα παιδιά τους συγκριτικά με τους άνδρες, ενώ ενδέχεται να είναι πιο δύσκολο για τους τελευταίους να εκδηλώσουν στοργή, ειδικά προς τους γιους τους (Stephens, 2009).

Η επίδραση των προτύπων γονικής πρακτικής στη συμπεριφορά των παιδιών

Σύμφωνα με την υπάρχουσα βιβλιογραφία, παιδιά που ανατρέφονται από αυταρχικούς γονείς εκδηλώνουν ανησυχία και ευαλωτότητα σε καταστάσεις που προκαλούν στρες και χαρακτηρίζονται από χαμηλότερη ψυχολογική ευελιξία (π.χ., μειωμένη αυτοπεποίθηση και αυτοεκτίμηση, χαμηλότερο επίπεδο κοινωνικών δεξιοτήτων, αίσθημα άγχους και φόβου,

καταθλιπτικά συμπτώματα) (π.χ., Antonopoulou et al., 2012; Argyriou et al., 2016; Kleftharas & Alexopoulos, 2015). Για παράδειγμα, η μελέτη των Antonopoulou et al. (2012) διερεύνησε τη σχέση του πατρικού τρόπου ανατροφής και των επιδράσεων του στην ενσυναίσθηση και αυτοεκτίμηση των προεφήβων και ανέδειξε ότι ο αυταρχικός πατρικός τύπος ήταν αρνητικός προγνωστικός παράγοντας και για τα δύο, ενώ αντίθετη επίδραση φάνηκε να έχει ο υποστηρικτικός πατρικός τύπος. Αντίστοιχα, η έρευνα των Kleftharas και Alexopoulos (2015) ανέδειξε ότι ο πατρικός υποστηρικτικός τύπος είχε αρνητική συσχέτιση με τα καταθλιπτικά συμπτώματα Ελλήνων προεφήβων. Επιπλέον, στα παιδιά αυταρχικών γονέων, πέρα από τα εσωτερικευμένα προβλήματα, παρατηρούνται και προβλήματα συμπεριφοράς, όπως επιθετικότητα κατά την αλληλεπίδρασή με συνομήλικους και την εκτέλεση ομαδικών εργασιών, ή άλλων δραστηριοτήτων (Braza et al., 2013; Gaspar & Paiva, 2003; Marcone et al., 2020). Τα συγκεκριμένα παιδιά δεν είναι σε θέση να συμμορφωθούν με τους κανόνες, έχουν δυσκολία να περιμένουν τη σειρά τους, διακόπτουν τους άλλους και εμφανίζουν σημάδια υπερκινητικότητας ή/και διάσπασης προσοχής (Braza et al., 2013; Gaspar & Paiva, 2003; Marcone et al., 2017). Καθώς οι γονείς τους έχουν αυταρχικές αντιλήψεις για την ψυχοκοινωνική τους προσαρμογή, αυτά εμφανίζουν δυσαρέσκεια με τον εαυτό τους, ταχύτατη απογοήτευση και εύκολη εγκατάλειψη δραστηριοτήτων (Hadjicharalambous & Demetriou, 2020).

Αντίθετα, παιδιά που μεγαλώνουν με γονείς που εφαρμόζουν τον υποστηρικτικό τρόπο ανατροφής εμφανίζουν ψυχοκοινωνική ωριμότητα, συναισθηματική νοημοσύνη, αυτοέλεγχο και δείχνουν να συνεργάζονται ευκολότερα με τους συνομηλικούς τους, αφού έχουν πρόσβαση σε περισσότερες και πιο αποτελεσματικές στρατηγικές ρύθμισης των συναισθημάτων (π.χ., Argyriou et al., 2016). Οι γονείς που υιοθετούν αυτόν τον τρόπο ανατροφής είναι χαρακτηριστικά υποστηρικτικοί, συναισθηματικοί, αποφεύγουν τη χρήση τιμωρητικών μεθόδων, θεοπίζουν κανόνες και πρότυπα, αναγνωρίζουν τα δικαιώματα, παρακολουθούν συνεπώς τη συμπεριφορά των παιδιών τους και επικοινωνούν αμφίδρομα (Hale, 2008). Η εφαρμογή αυτών των πρακτικών οδηγεί σε λιγότερα προβλήματα συμπεριφοράς των παιδιών, όπως έχουν δείξει πολλές μελέτες (Alizadeh et al., 2011; Querido et al., 2002; Talib et al., 2011). Σύμφωνα με τη μελέτη των Hadjicharalambous και Demetriou (2020), παιδιά 6-12 ετών που προέρχονται από υποστηρικτικούς γονείς παρουσιάζουν θετικά χαρακτηριστικά, όπως φιλικότητα, συνεργατικότητα, καλές διαπροσωπικές σχέσεις και ισχυρά κίνητρα για την επίτευξη των στόχων τους. Επιπλέον, σύμφωνα με την έρευνα των Paulussen-Hoogeboom et al. (2008), η οποία πραγματοποιήθηκε μεταξύ γονέων παιδιών 3 ετών, η ανατροφή από υποστηρικτικούς γονείς μπορεί να μειώσει την εκδήλωση αρνητικών συμπεριφορών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας με δύσκολη ιδιοσυγκρασία και προβληματικές συμπεριφορές, λειτουργώντας ανασταλτικά. Όσον αφορά τα εσωτερικευμένα προβλήματα, η έρευνα των Kleftharas και Alexopoulos (2015) που πραγματοποιήθηκε μεταξύ 680 Ελλήνων προεφήβων ανέδειξε αρνητική συσχέτιση του υποστηρικτικού τρόπου ανατροφής με την καταθλιπτική συμπτωματολογία. Όπως σχολιάζουν οι ερευνητές, όταν ένα παιδί μεγαλώνει σε ένα υποστηρικτικό και δημοκρατικό περιβάλλον, αναπτύσσει επικοινωνιακές δεξιότητες, αυτονομία και αυτοεκτίμηση και μαθαίνει να ρυθμίζει τα συναισθήματά του από πολύ νεαρή ηλικία, πράγμα που λειτουργεί προστατευτικά ως προς την εμφάνιση συμπτωμάτων κατάθλιψης.

Τέλος, η άσκηση χαμηλού ελέγχου στη συμπεριφορά των παιδιών εκ μέρους των ανεκτικών γονέων είναι συνδεδεμένη με την εμφάνιση διαφόρων μορφών δυσπροσαρμογής, όπως απόσυρση, κακές σχέσεις με συνομηλικούς και προβλήματα συμπεριφοράς (π.χ., Krasanaki et al., 2022). Για παράδειγμα, οι ανεκτικοί γονείς δεν παρεμβαίνουν όταν το παιδί τους επιτίθεται, μεταφέροντας το μήνυμα ότι μπορεί να εξακολουθήσει την εν λόγω συμπεριφορά (Casas et al., 2016). Αντίστοιχα, τα ευρήματα της μελέτης των Alizadeh et al. (2011), η οποία πραγματοποιήθηκε μεταξύ μητέρων παιδιών που φοιτούσαν στο Δημοτικό, υποστηρίζουν ότι ο ανεκτικός τρόπος ανατροφής συσχετίζεται θετικά με την εκδήλωση εσωτερικευμένων και εξωτερικευμένων προβλημάτων συμπεριφοράς. Σύμφωνα με τους Hadjicharalambous και Demetriou (2020), τα παιδιά ηλικίας 6-12 ετών των ανεκτικών γονέων αντιμετωπίζουν προβλήματα επίδοσης στο σχολείο και εκδηλώνουν μεγαλύτερες πιθανότητες προβληματικής συμπεριφοράς, διότι συχνά παρουσιάζουν εγωκεντρική, παρορμητική και ανυπάκουη συμπεριφορά, ενώ, επιπλέον, χαρακτηρίζονται από χαμηλό επίπεδο

αυτοέλεγχου και μειωμένη ικανότητα χειρισμού του άγχους. Τέλος, στην έρευνα των Kleftaras και Alexoroulos (2015) παρουσιάστηκε στατιστικά σημαντική θετική συσχέτιση μεταξύ του επιτρεπτικού τρόπου ανατροφής και των καταθλιπτικών συμπτωμάτων, ενώ οι συγγραφείς συζητούν ότι αυτά ενδέχεται να είναι απόρροια των αισθημάτων ανικανότητας, χαμηλής αυτοεκτίμησης, και αβοηθησίας που η επιτρεπτικότητα του γονέα καλλιεργεί.

Συνολικά, τα ευρήματα των σχετικών ερευνών αναδεικνύουν τις ευεργετικές επιδράσεις του υποστηρικτικού γονέα και αντίθετα τις αρνητικές του αυταρχικού, του ανεκτικού και του αυστηρού (π.χ., Krasanaki et al., 2022). Εντούτοις, είναι σημαντικό να αναφερθεί ότι, σύμφωνα με τους Marcone et al. (2020), η επίτευξη θετικής ή αρνητικής προσαρμογής ενός παιδιού συνδέεται με το επίπεδο της γονικής μέριμνας που λαμβάνει και από τους δύο γονείς του. Παρόλο που η συμμετοχή του πατέρα μπορεί να επηρεάσει θετικά τη συναισθηματική, γνωστική και κοινωνική ανάπτυξη (π.χ., Kleftaras & Alexoroulos, 2015), ωστόσο έχει αποτελέσει αντικείμενο έρευνας ελάχιστων μελετών, αφού έμφαση δίνεται συνήθως στη συμπεριφορά της μητέρας (Antonopoulou et al., 2012). Παρόλο που είναι σημαντικό να υπάρχει συμφωνία στους τρόπους ανατροφής των γονέων (Winsler et al., 2005), η σχετική βιβλιογραφία αναδεικνύει ότι συχνά υπάρχει διαφορά (Sloboskaya, 2015). Χαρακτηριστικά είναι τα αποτελέσματα της έρευνας των Winsler et al. (2005), σύμφωνα με τα οποία παρατηρείται μόνο μέτρια ομοιότητα μεταξύ των πρακτικών ανατροφής των γονέων, με τους πατέρες συνήθως να αντιλαμβάνονται τις μητέρες ως πιο ανεκτικές, υποστηρικτικές και λιγότερο αυταρχικές.

Όσον αφορά την υιοθέτηση αυταρχικού τρόπου ανατροφής και από τους δύο γονείς, αυτή φαίνεται να συμβάλλει στην εκδήλωση επιθετικής συμπεριφοράς και υπερκινητικότητας/διάσπασης προσοχής, τόσο στην περίπτωση των αγοριών όσο και σε αυτή των κοριτσιών (Braza et al., 2013; Marcone et al., 2020). Αντίθετα, η υιοθέτηση ανεκτικού τρόπου ανατροφής και από τους δύο γονείς φαίνεται να συνδέεται μόνο με επιθετική συμπεριφορά στα κορίτσια (Braza et al., 2013). Η έρευνα των Rinaldi και Howe (2012), η οποία εστίασε στις διαφορετικές πρακτικές ανατροφής από τους δύο γονείς και τα αποτελέσματα αυτών στη συμπεριφορά των νηπίων (Μ.Ο. ηλικίας= 2,7 έτη), έδειξε ότι η συνδυασμένη πρακτική της ανεκτικής μητρικής μέριμνας με την αυταρχική πατρική μέριμνα οδηγεί σε εξωτερικευμένα προβλήματα συμπεριφοράς. Σε διαφορετικά αποτελέσματα κατέληξε η έρευνα των Braza et al. (2013), η οποία πραγματοποιήθηκε σε γονείς παιδιών λίγο μεγαλύτερης ηλικίας (Μ.Ο.= 5,3 έτη), και ανέδειξε ότι ο συνδυασμός ενός αυταρχικού μητρικού τρόπου ανατροφής και ενός ανεκτικού πατρικού τρόπου ανατροφής σχετίζεται αρνητικά με την εσωτερικευση στα αγόρια, αλλά θετικά με την επιθετική και αντικοινωνική συμπεριφορά τόσο των αγοριών όσο και των κοριτσιών. Αντίθετα, η υιοθέτηση υποστηρικτικού τρόπου διαπαιδαγώγησης και από τους δύο γονείς φαίνεται να συνδέεται αρνητικά με τις εσωτερικευμένες και εξωτερικευμένες δυσκολίες συμπεριφοράς και θετικά με την φιλοκοινωνική συμπεριφορά, αφού τα παιδιά καθοδηγούνται στην αυτονομία και την αυτορρύθμιση (π.χ., Milioni et al., 2022). Συνεπώς, η έρευνα υποδηλώνει ότι οι διαφορές στους πατρικούς και μητρικούς τρόπους ανατροφής ενδέχεται να επηρεάσουν τη συμπεριφορά των παιδιών και, συγκεκριμένα, την φιλοκοινωνική συμπεριφορά, την επιθετικότητα, την υπερκινητικότητα/διάσπαση προσοχής και τις εκδηλώσεις φόβου και άγχους (Marcone et al., 2020).

Αναγκαιότητα και σκοπός παρούσας έρευνας

Συνολικά, η βιβλιογραφική ανασκόπηση δείχνει ότι η έρευνα για τις επιπτώσεις των γονικών πρακτικών στις δυσπροσαρμοστικές και φιλοκοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών προσχολικής ηλικίας είναι ακόμη σε πρώιμο στάδιο στην Ελλάδα, αφού οι περισσότερες διαθέσιμες μελέτες αφορούν τη μέση παιδική ηλικία και την εφηβεία. Καθώς η γονική ανατροφή επιδρά σημαντικά στη συναισθηματική, κοινωνική αλλά και γνωστική ανάπτυξη των παιδιών, λειτουργώντας ως μοντέλο για τη συμπεριφορά τους, είναι σημαντικό να μελετηθεί ώστε να αναπτυχθούν αποτελεσματικά προγράμματα πρόληψης

παρέμβασης και υποστήριξης (π.χ., Darling & Steinberg, 1993; Maccoby & Martin, 1983). Δεδομένης της σημασίας της κρίσιμης αυτής περιόδου για την ανάπτυξη των παιδιών (π.χ., Lightfoot et al., 2014), είναι ζωτικής σημασίας να διερευνηθεί η επίδραση των διαφορετικών τρόπων ανατροφής στην εμφάνιση αρνητικών ή ακατάλληλων συμπεριφορών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η παρούσα έρευνα αναδεικνύεται σημαντική και για τον χώρο της εκπαίδευσης, καθώς οι επιπτώσεις των γονικών πρακτικών στη συμπεριφορά των παιδιών είναι εμφανείς στον σχολικό χώρο (π.χ., επιθετική ή φιλοκοινωνική συμπεριφορά), ενέχουν ακαδημαϊκές προεκτάσεις και μπορούν να αμβλυνθούν με την πρόληψη και παρέμβαση της εκπαιδευτικής κοινότητας (π.χ., Chen et al., 2024; Thapa et al., 2013).

Συνεπώς, σκοπός της παρούσας εργασίας είναι η διερεύνηση της επίδρασης των γονικών πρακτικών στις δυσπροσαρμοστικές και φιλοκοινωνικές συμπεριφορές των παιδιών προσχολικής ηλικίας, από την οπτική των γονέων.

Οι ερευνητικές υποθέσεις που διατυπώθηκαν ήταν οι εξής:

1. Το φύλο του γονέα επηρεάζει τον γονικό τρόπο ανατροφής που υιοθετεί, με τις μητέρες να υιοθετούν συχνότερα τον υποστηρικτικό τρόπο ανατροφής και τους πατέρες τον αυταρχικό (π.χ., Pohl et al., 2005; Stephens, 2009).
2. Οι γονικές συμπεριφορές που σχετίζονται με τη ζεστασιά και τη συμμετοχή συνδέονται με την υγιή συμπεριφορά σε παιδιά προσχολικής ηλικίας (π.χ., Antonopoulou et al., 2012; Krasanaki et al., 2022).
3. Ο γονικός τρόπος ανατροφής της μητέρας επιδρά διαφορετικά στη συμπεριφορά του παιδιού από το γονικό τρόπο ανατροφής του πατέρα (π.χ., Braza et al., 2013).

Μέθοδος

Διαδικασία

Η έρευνα πραγματοποιήθηκε κατά τη διάρκεια της σχολικής χρονιάς 2021-2022 και, συγκεκριμένα, κατά τους μήνες Φεβρουάριο - Απρίλιο 2022. Καθώς η διαδικασία συγκρότησης Επιτροπής Ηθικής και Δεοντολογίας στο Πανεπιστήμιο που υπάγονται οι συγγραφείς βρίσκεται σε εξέλιξη, η άδεια για τη διεξαγωγή της έρευνας δόθηκε από τους αρμόδιους καθηγητές. Αρχικά, η πρώτη συγγραφέας ήρθε σε επαφή με δημόσια Νηπιαγωγεία του Νομού Πιερίας και εξήγησε στις Προϊστάμενες τον σκοπό της έρευνας, καθώς και την εθελοντική και ανώνυμη συμμετοχή των γονέων/κηδεμόνων. Στη συνέχεια, η διανομή του ερωτηματολογίου έγινε μέσω διαδικτύου και μέσω των Νηπιαγωγείων στάλθηκε στις ηλεκτρονικές διευθύνσεις των συμμετεχόντων με τη συνοδεία μιας επιστολής που τους ενημέρωνε για τον σκοπό της έρευνας και συνάμα τους διαβεβαίωνε για την εξασφάλιση της ανωνυμίας τους. Καθώς η δειγματοληψία ήταν ευκαιριακή, δεν τέθηκαν κριτήρια συμπερίληψης αλλά τονίστηκε η σημασία συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων και από τους δύο γονείς.

Συμμετέχοντες

Στην έρευνα συμμετείχαν 215 γονείς παιδιών προσχολικής ηλικίας 4-6 ετών (γυναίκες 60,93%). Από τα 215 συνολικά ερωτηματολόγια που συλλέχθηκαν, τα 134 ανήκαν σε ζευγάρια γονέων (μητέρα και πατέρα), ενώ στις υπόλοιπες περιπτώσεις το ερωτηματολόγιο συμπλήρωσε μόνο η μητέρα. Ως προς την ηλικία, 20 συμμετέχοντες ήταν 20-30 ετών (9,63%), 98 ήταν 31-40 ετών (45,6%), 79 ήταν 41-50 ετών (36,7%), ενώ, τέλος 18 ήταν >51 ετών (8,4%). Όσον αφορά το μορφωτικό επίπεδο των συμμετεχόντων, 11 (5,1%) ήταν απόφοιτοι Γυμνασίου, 62 (28,8%) απόφοιτοι Λυκείου, 92 (42,8%) κάτοχοι πτυχίου ΤΕΙ/ΑΕΙ και τέλος 50 (23,3%) κάτοχοι μεταπτυχιακού/διδακτορικού διπλώματος. Μεταξύ των συμμετεχόντων, 37 ήταν άνεργοι (17,2%) ενώ 178 (82,8%) εργαζόμενοι.

Ερευνητικά εργαλεία

Για τη συλλογή των δεδομένων αξιοποιήθηκε ανώνυμο ερωτηματολόγιο αυτοαναφοράς. Το πρώτο μέρος συμπεριλάμβανε ερωτήσεις κλειστού τύπου σχετικές με τα δημογραφικά χαρακτηριστικά των συμμετεχόντων (φύλο, ηλικία, σπουδές, επαγγελματική κατάσταση).

Το δεύτερο μέρος του ερωτηματολογίου της παρούσας έρευνας περιλάμβανε το Ερωτηματολόγιο Τύπων Γονέων (ETΓ). Το ETΓ αποτελεί ελληνική μετάφραση του ερωτηματολογίου γονικής τυπολογίας "The Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ)" των Robinson et al. (2001), το οποίο έχει προσαρμοστεί στον ελληνικό πληθυσμό από τους Μαριδάκη-Κασσωτάκη (2009) και Αντοποπούλου και Tsitsas (2011). Περιλαμβάνει 29 δηλώσεις, οι οποίες απαντώνται σε 5-βαθμια κλίμακα Likert (από 1=*Ποτέ* έως 5=*Πάντα*), και αξιολογούν τέσσερις διαφορετικούς τύπους γονέων: τον υποστηρικτικό (13 δηλώσεις) (π.χ., «Παροτρύνω το παιδί μου να συζητάει μαζί μου τα προβλήματά του»), τον αυταρχικό (7 δηλώσεις) («π.χ., Το τιμωρώ απαγορεύοντάς του να κάνει κάτι που του αρέσει, χωρίς να του δίνω εξηγήσεις»), τον ανεκτικό (5 δηλώσεις) (π.χ., «Υπακούω στις επιθυμίες του παιδιού μου όταν επιμένει έντονα σε αυτές») και τον αυστηρό (4 δηλώσεις) («π.χ., Λέω στο παιδί μου πόσο σημαντικό είναι να ακολουθεί τους κανόνες»). Ο αυστηρός τύπος γονέα φαίνεται να συνδυάζει χαρακτηριστικά και από τους αυταρχικούς και τους υποστηρικτικούς τύπους γονέων, όπως έχει προκύψει από έρευνες στην Ελλάδα (Μαριδάκη-Κασσωτάκη, 2009).

Στο τρίτο μέρος της έρευνας χρησιμοποιήθηκε η γονική έκδοση του Ερωτηματολογίου Δυνατοτήτων και Δυσκολιών (ΕΔΔ) (The Strengths and Difficulties Questionnaire - SDQ, Goodman, 1997). Στον ελληνικό πληθυσμό το εν λόγω ερωτηματολόγιο έχει προσαρμοστεί από τους Μπίμπου - Νάκου και συνεργάτες (2001). Το ΕΔΔ αποτελεί ένα συνοπτικό ερωτηματολόγιο που εξετάζει τα θετικά και αρνητικά χαρακτηριστικά της συμπεριφοράς των παιδιών. Αποτελείται από 25 δηλώσεις, που αξιολογούν Προβλήματα Συμπεριφοράς («Συχνά έχει ξεσπάσματα νεύρων ή είναι ευέξαπτος/η»), Υπερκινητικότητα ή/και Διάσπαση Προσοχής («π.χ., Είναι ανήσυχος/η και υπερδραστήριος/α, δεν μπορεί να παραμείνει ήρεμος/η, ακίνητος/η για πολλή ώρα»), Προβλήματα με συνομηλίκους («Τα άλλα παιδιά τον/την έχουν στο μάτι ή τον/την κοροϊδεύουν, τον/την φοβερίζουν, τον/την χτυπούν»), Συναισθηματικά Συμπτώματα (π.χ., «Παραπονείται συνέχεια για πονοκεφάλους, πόνο στο στομάχι ή αδιαθεσία») και Φιλοκοινωνική Συμπεριφορά («Λαμβάνει υπόψη τα συναισθήματα των άλλων»). Οι γονείς κλήθηκαν να αξιολογήσουν τη συμπεριφορά των παιδιών σε μια κλίμακα Likert τριών βαθμίδων (1= *Δεν ισχύει*, 2= *Ισχύει κάπως*, 3= *Ισχύει απόλυτα*).

Τρόπος ανάλυσης ερευνητικών δεδομένων

Τα δεδομένα αναλύθηκαν στατιστικά με το λογισμικό IBM SPSS Statistics 26. Αρχικά, έγινε περιγραφική ανάλυση και στη συνέχεια επαγωγική στατιστική με τη χρήση του μη συσχετισμένου ελέγχου t (independent samples t-test), του συντελεστή συσχέτισης r του Pearson και της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης (linear regression analysis).

Αποτελέσματα

Στον Πίνακα 1 παρουσιάζονται οι μέσοι όροι (ΜΟ), οι τυπικές αποκλίσεις (ΤΑ) και ο δείκτης εσωτερικής αξιοπιστίας Cronbach alpha για κάθε μεταβλητή.

Πίνακας 1 Μέσοι Όροι, Τυπικές Αποκλίσεις και Αξιοπιστία Μεταβλητών

Κλίμακα	Διάσταση	ΜΟ	ΤΑ	Cronbach Alpha
ΕΔΔ	Υπερκινητικότητα ή/και Διάσπαση προσοχής	1,55	0,46	0,79
	Προβλήματα συμπεριφοράς	1,31	0,28	0,50
	Προβλήματα με συνομήλικους	1,16	0,24	0,57
	Συναισθηματικά συμπτώματα	1,29	0,30	0,58
ΕΤΓ	Φιλοκοινωνική συμπεριφορά	2,62	0,33	0,62
	Υποστηρικτικός	4,35	0,44	0,84
	Αυταρχικός	1,99	0,51	0,74
	Ανεκτικός	2,94	0,59	0,61
	Αυστηρός	3,58	0,61	0,66

Σημείωση: ΕΔΔ= Ερωτηματολόγιο Δυνατοτήτων και Δυσκολιών, ΕΤΓ= Ερωτηματολόγιο Τύπων Γονέων.

Ο Πίνακας 2 παρουσιάζει τα αποτελέσματα του μη συσχετισμένου ελέγχου t στους γονικούς τύπους μεταξύ μητέρων και πατέρων. Τα αποτελέσματα αναδεικνύουν σημαντικές διαφορές στατιστικά μεταξύ των μητέρων και των πατέρων μόνο αναφορικά με τον υποστηρικτικό γονικό τύπο ($p < .01$).

Πίνακας 2 Διαφορές Γονικού Τύπου Βάσει Φύλου Γονέα (N= 215)

Γονικός Τύπος	Γυναίκα		Άνδρας		t	p	Dohen's d
	ΜΟ	ΤΑ	ΜΟ	ΤΑ			
Υποστηρικτικός	4,41	0,38	4,25	0,51	2,57*	0,01	0,37
Αυταρχικός	1,97	0,49	2,02	0,54	-0,73	0,47	-0,10
Ανεκτικός	2,89	0,57	3,03	0,62	-1,78	0,08	-0,24
Αυστηρός	3,58	0,61	3,58	0,61	-0,02	0,99	0,00

Συνεχίζοντας την επαγωγική στατιστική, εξετάστηκε αν ο γονικός τύπος διαπαιδαγωγώσης σχετίζεται με τη συμπεριφορά του παιδιού. Για κάθε έναν από τους 4 γονικούς τύπους υπολογίστηκε ο συντελεστής συσχέτισης του με τις 5 υποκλίμακες συμπεριφοράς του παιδιού. Τα αποτελέσματα των υπολογισμών του συντελεστή συσχέτισης του Pearson παρουσιάζονται στον Πίνακα 3. Συνοπτικά, παρατηρήθηκαν στατιστικά σημαντικές αρνητικές συσχετίσεις του υποστηρικτικού γονικού τρόπου ανατροφής με την Υπερκινητικότητα ή/και τη διάσπαση προσοχής, τα προβλήματα συμπεριφοράς, τα συναισθηματικά συμπτώματα ενώ θετική συσχέτιση διαπιστώθηκε με τη φιλοκοινωνική συμπεριφορά. Παράλληλα, εντοπίστηκαν θετικές συσχετίσεις του αυταρχικού και ανεκτικού τρόπου ανατροφής με την Υπερκινητικότητα ή/και τη διάσπαση προσοχής και τα προβλήματα συμπεριφοράς.

Πίνακας 3 Αποτελέσματα Συσχέτισης (N=215)

	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1. Υποστηρικτική ανατροφή	—								
2. Αυταρχική ανατροφή	-0,39**	—							
3. Ανεκτική ανατροφή	-0,13	0,28**	—						
4. Αυστηρή ανατροφή	0,10	0,49**	0,21*	—					
5. Υπερκινητικότητα ή/και Διάσπαση προσοχής	-0,19*	0,35**	0,25**	0,14	—				
6. Προβλήματα συμπεριφοράς	-0,23*	0,34**	0,22*	0,14	0,53**	—			
7. Προβλήματα με συνομηλικούς	-0,05	0,05	0,10	0,00	0,23*	0,19*	—		
8. Συναισθηματικά συμπτώματα	-0,21*	0,15	0,17	0,00	0,29**	0,39**	0,40**	—	
9. Φιλοκοινωνική συμπεριφορά	0,37**	-0,13	-0,14	0,14	-0,41**	-0,43**	-0,21*	-0,20*	—

*= $p < 0,01$, **= $p < 0,001$

Ακολούθως, για τις ανάγκες διερεύνησης του τρίτου ερευνητικού ερωτήματος, επιλέχθηκαν από το σύνολο των 215 συμμετεχόντων, μόνο οι 134 που αποτελούσαν ισάριθμα ζεύγη γονέων (67 μητέρες και 67 πατέρες). Εν συνέχεια, πραγματοποιήθηκε αρχικά πολλαπλή γραμμική παλινδρόμηση στο σύνολο των 134 γονέων και ακολούθως ξεχωριστά για τις μητέρες (N=67) και για τους πατέρες (N=67). Ως εξαρτημένη μεταβλητή οριζόταν κάθε φορά μια από τις πέντε υποκλίμακες του ΕΔΔ ενώ ως εξαρτημένες οριζόντουσαν οι τέσσερις γονικοί τύποι διαπαιδαγώγησης. Οι αναλύσεις πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης πραγματοποιήθηκαν ξεχωριστά για τις μητέρες και τους πατέρες, ώστε να αναδειχθούν τυχόν διαφορές στην επίδραση της συμπεριφοράς τους στις δυνατότητες και δυσκολίες των παιδιών.

Τα αποτελέσματα της πολλαπλής γραμμικής παλινδρόμησης στο σύνολο των 134 γονέων κατέδειξαν ότι η Υπερκινητικότητα ή/και Διάσπαση προσοχής ($R^2 = 0,20$, $F(4,129) = 8,10$, $p < 0,001$) προβλεπόταν από τον αυταρχικό ($\beta = 0,42$, $p < 0,01$) και ανεκτικό τρόπο ανατροφής ($\beta = 0,17$, $p < 0,01$), ενώ τα προβλήματα συμπεριφοράς ($R^2 = 0,26$, $F(4,129) = 11,05$, $p < 0,001$) από τον αυταρχικό ($\beta = 0,35$, $p < 0,01$), Αντίθετα, ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής προέβλεπε ($R^2 = 0,19$, $F(4,129) = 7,56$, $p < 0,001$) την φιλοκοινωνική συμπεριφορά ($\beta = 0,33$, $p < 0,01$). Τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά στην περίπτωση των προβλημάτων με τους συνομηλικούς ($R^2 = 0,02$, $F(4,129) = 0,52$, $p > 0,05$) και των συναισθηματικών συμπτωμάτων ($R^2 = 0,07$, $F(4,129) = 2,33$, $p > 0,05$),

Όσον αφορά τα αποτελέσματα που προέκυψαν από τα ερωτηματολόγια των μητέρων, ο αυταρχικός τρόπος ανατροφής προέβλεπε την υπερκινητικότητα ή/και τη διάσπαση προσοχής ($R^2 = 0,17$, $F(4,62) = 3,19$, $p < 0,001$) ($\beta = 0,30$, $p < 0,001$), ο ανεκτικός τρόπος ανατροφής ($R^2 = 0,17$, $F(4,62) = 3,19$, $p < 0,001$) τα προβλήματα συμπεριφοράς ($\beta = 0,24$, $p < 0,001$) και τέλος ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής ($R^2 = 0,21$, $F(4,62) = 4,14$, $p < 0,001$) τη φιλοκοινωνική συμπεριφορά ($\beta = 0,42$, $p < 0,001$). Αντίθετα, τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά στην περίπτωση των προβλημάτων με τους συνομηλικούς ($R^2 = 0,07$, $F(4,62) = 1,11$, $p > 0,05$) και των συναισθηματικών συμπτωμάτων ($R^2 = 0,07$, $F(4,62) = 1,19$, $p > 0,05$),

Οι αντίστοιχες αναλύσεις για τη διερεύνηση της επίδρασης των γονικών τρόπων ανατροφής των 67 πατέρων έδειξαν ότι ο αυταρχικός προέβλεπε την υπερκινητικότητα ή/και τη διάσπαση προσοχής ($R^2 = 0,25$, $F(4,62) = 5,24$, $p < 0,001$) ($\beta = 0,52$, $p < 0,001$), καθώς επίσης και τα προβλήματα συμπεριφοράς ($R^2 = 0,38$, $F(4,62) = 9,76$, $p < 0,001$) ($\beta = 0,46$, $p < 0,001$), ενώ ο ανεκτικός τρόπος ανατροφής ($R^2 = 0,23$, $F(4,62) = 4,58$, $p < 0,001$) αποτελούσε αρνητικό προβλεπτικό παράγοντα για τη φιλοκοινωνική συμπεριφορά ($\beta = -0,24$, $p < 0,001$). Αντίθετα, τα αποτελέσματα δεν ήταν στατιστικά σημαντικά στην περίπτωση των προβλημάτων με τους συ-

νομηλίκους ($R^2= 0,03$, $F(4,62)= 0,43$, $p>0,05$) και των συναισθηματικών συμπτωμάτων ($R^2= 0,14$, $F(4,62)= 2,61$, $p>0,05$),

Συζήτηση

Η συγκεκριμένη μελέτη είχε ως στόχο να ερευνήσει τις επιπτώσεις του γονικού τρόπου διαπαιδαγώγησης στην εμφάνιση δυσλειτουργικών συμπεριφορών σε παιδιά προσχολικής ηλικίας. Τα αποτελέσματα κατέδειξαν στατιστικά σημαντικές διαφορές ως προς το φύλο του γονιού, μόνο όσον αφορά τον υποστηρικτικό γονικό τύπο, με τις μητέρες να επιδεικνύουν αυτόν τον τύπο συχνότερα. Επιπλέον, ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής φάνηκε να συσχετίζεται κυρίως με την επίδειξη φιλοκοινωνικής συμπεριφοράς, ενώ ο αυταρχικός και ανεκτικός τρόπος με εξωτερικευμένα προβλήματα, όπως υπερκινητικότητα ή/και διάσπαση προσοχής και προβλήματα συμπεριφοράς, με κάποιες διαφοροποιήσεις ανάλογα με το φύλο του γονιού.

Το πρώτο ερευνητικό ερώτημα αφορά στην επίδραση του φύλου γονέα στην επιλογή γονικού τρόπου διαπαιδαγώγησης. Τα αποτελέσματα της έρευνας έδειξαν ότι οι μητέρες υιοθετούν συχνότερα τον υποστηρικτικό τύπο γονέα από τους πατέρες. Αντίθετα, για τον αυταρχικό, ανεκτικό και αυστηρό γονικό τύπο δεν βρέθηκαν σημαντικές διαφορές ανάμεσα στα δύο φύλα γονέων. Το προαναφερθέν εύρημα επιβεβαιώνει την ύπαρξη διαφοροποιήσεων στις απόψεις που υιοθετούν οι μητέρες και οι πατέρες ως προς την ανατροφή των παιδιών τους (Sloboskaya, 2015) και είναι συναφές με τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών (Braza et al., 2013· Hadjicharalambous, 2021). Στο πλαίσιο τους έχει διαπιστωθεί ότι οι μητέρες εμφανίζουν μεγαλύτερο βαθμό συναισθηματικής και υποστηρικτικής συμπεριφοράς προς τα παιδιά τους. Επιπλέον, εμπλέκονται περισσότερο στην ανατροφή τους και θεωρούν τον εαυτό τους υπεύθυνο για αυτήν, καθώς χρησιμοποιούν περισσότερες θετικές πρακτικές στη διαπαιδαγώγησή τους σε σχέση με τους πατέρες. Επιπλέον, όπως χαρακτηριστικά αναφέρουν οι Russell et al. (1998), η υιοθέτηση διαφορετικού τρόπου ανατροφής από τους δύο γονείς έχει πλήθος συνεπειών, όπως, για παράδειγμα, το να μιμηθούν τα αγόρια τους πατέρες, θεωρώντας ότι ο υποστηρικτικός τρόπος δεν ταιριάζει στους άντρες. Επίσης οδηγού στην ανάπτυξη στενότερων σχέσεων με τη μητέρα, η οποία αξιοποιεί συνήθως την πιο αποτελεσματική υποστηρικτική πρακτική. Εντούτοις, αξίζει να σημειωθεί ότι και για τα δύο φύλα επικρατέστερος τρόπος ανατροφής ήταν ο υποστηρικτικός, γεγονός το οποίο έχει αναδειχθεί και σε προηγούμενες έρευνες μεταξύ Ελλήνων γονέων (π.χ., Olivari et al., 2015· Tagliabue et al., 2016).

Το δεύτερο ερευνητικό ερώτημα αφορά στη συσχέτιση του γονικού τρόπου ανατροφής με τη συμπεριφορά των παιδιών. Τα αποτελέσματα της έρευνας επιβεβαιώνουν τα αποτελέσματα προηγούμενων ερευνών, καθώς παρατηρείται ότι ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής σχετίζεται θετικά με τη φιλοκοινωνική συμπεριφορά (Obaid et al., 2021) και αρνητικά με την εκδήλωση εξωτερικευμένων και εσωτερικευμένων προβλημάτων των παιδιών (Alizadeh et al., 2011· Marcone et al., 2020· Talib et al., 2011). Παρόμοια είναι τα ευρήματα των Krasanaki et al. (2022), αφού παρατηρούν θετική σχέση της θετικής κοινωνικής συμπεριφοράς και του υποστηρικτικού τύπου γονέα και αρνητική σχέση ως προς τα προβλήματα εσωτερικευσης/εξωτερικευσης. Αντίστοιχα, στην έρευνα των Milioni et al. (2022), οι αντιλήψεις των εφήβων για τον υποστηρικτικό πατρικό τύπο βρέθηκαν να συσχετίζονται αρνητικά με τις δυσκολίες συμπεριφοράς (εσωτερικευμένες και εξωτερικευμένες). Η ισορροπία μεταξύ της υποστήριξης, της ζεστασιάς και της κατανόησης με τη θέσπιση κανόνων και ορίων αντιπροσωπεύει μια προσέγγιση που χαρακτηρίζει τον υποστηρικτικό γονέα και έχει ως στόχο να αποτρέψει την εμφάνιση προβληματικών συμπεριφορών στα παιδιά και να ενισχύσει την κοινωνικά υπεύθυνη και ώριμη συμπεριφορά τους (Alizadeh et al., 2011· Marcone et al., 2017· Muhammad et al., 2020· Obaid et al., 2021· Talib et al., 2011).

Όσον αφορά στον αυταρχικό γονικό τύπο, η παρούσα έρευνα έδειξε ότι σχετίζεται θετικά με την εκδήλωση εξωτερικευμένων προβλημάτων συμπεριφοράς (π.χ., Krasanaki et al., 2022). Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας επιβεβαιώνουν προηγούμενα σχετικά με τον αρνητικό αντίκτυπο της έλλειψης στοργής και ζεστασιάς σε συνδυασμό με τον υπερβολικό έλεγχο και την αυστηρή διαπαιδαγώγηση, που είναι χαρακτηριστικά των αυταρχικών γονέων (π.χ., Krasanaki et al., 2022· Milioni et al., 2022). Σύμφωνα με τους Krasanaki et al. (2022), η χαμηλή ανταπόκριση σε συνδυασμό με τις υιοθετούμενες στρατηγικές ελέγχου του αυταρχικού γονέα καθιστά τα παιδιά επιρρεπή σε προβλήματα εξωτερικευσης και εσωτερικευσης.

Επιπλέον, στην παρούσα έρευνα, ο ανεκτικός γονικός τύπος φάνηκε να σχετίζεται θετικά με εξωτερικευμένα προβλήματα. Τα ευρήματα αυτά είναι σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες που έχουν διαπιστώσει την αρνητική σχέση μεταξύ της άσκησης χαμηλού ελέγχου και της αδιαφορίας των γονέων να νουθετήσουν το παιδί τους όταν ασκεί βία σε άλλα άτομα και εκδηλώνει προβληματικές συμπεριφορές (Aunola & Nurmi, 2005· Casas et al., 2006).

Για τη διερεύνηση της επίδρασης του γονικού τρόπου ανατροφής της μητέρας και του πατέρα στη συμπεριφορά του παιδιού, αρχικά πραγματοποιήθηκαν αναλύσεις παλινδρόμησης μεταξύ των 134 συμμετεχόντων (67 ζεύγη γονέων), και στη συνέχεια εκτελέστηκαν ξεχωριστές αναλύσεις για τις μητέρες και τους πατέρες. Τα αποτελέσματα ανέδειξαν ομοιότητες αλλά και διαφοροποιήσεις στις επιδράσεις των γονικών τρόπων ανατροφής στη συμπεριφορά του παιδιού. Συγκεκριμένα, ενώ στο σύνολο των συμμετεχόντων η φιλοκοινωνική συμπεριφορά του παιδιού προβλεπόταν από τον υποστηρικτικό τρόπο ανατροφής, όταν εξετάστηκαν ξεχωριστά οι μητέρες και οι πατέρες, αναδείχθηκε ότι προβλέπεται θετικά από τον υποστηρικτικό μητρικό τρόπο ανατροφής ενώ αρνητικά από τον ανεκτικό πατρικό τρόπο ανατροφής. Το συγκεκριμένο εύρημα συμφωνεί με προηγούμενες έρευνες, οι οποίες έχουν υποστηρίξει ότι ο υποστηρικτικός τρόπος ανατροφής είναι περισσότερο κατάλληλος για τη θετική ανάπτυξη των παιδιών, ενώ ο ανεκτικός συνδέεται με αρνητικά αποτελέσματα (Alizadeh et al., 2011· Aunola & Nurmi, 2005· Rinaldi & Howe, 2012).

Η υπερκινητικότητα/διάσπαση προσοχής προβλεπόταν στο σύνολο των 134 γονέων από τον αυταρχικό και τον ανεκτικό τρόπο ανατροφής. Ωστόσο, όταν εξετάστηκαν ξεχωριστά οι μητέρες και οι πατέρες, φαίνεται ότι η συγκεκριμένη δυσκολία προβλεπόταν από τον αυταρχικό γονικό τύπο και στις δύο περιπτώσεις. Το εύρημα αυτό επιβεβαιώνει την έρευνα των Gaspar και Paiva (2003), και εν μέρει τα πορίσματα άλλων ερευνών, οι οποίες έχουν δείξει ότι υπάρχει σχέση μεταξύ του αυταρχικού γονέα και των εξωτερικευμένων προβλημάτων (Casas et al., 2006). Πιο συγκεκριμένα, προηγούμενες έρευνες έχουν αναδείξει τη συσχέτιση μεταξύ της υιοθέτησης αυταρχικού γονικού τύπου και από τους δυο γονείς και της υπερκινητικότητας/διάσπασης προσοχής (Braza et al., 2013· Marcone et al., 2020). Επιπλέον, παρατηρήθηκε ότι ο αυταρχικός γονικός τύπος των πατέρων είχε μεγαλύτερη προβλεπτική ισχύ σχετικά με τη συμπεριφορά των παιδιών, γεγονός το οποίο δείχνει ότι δεν πρέπει να παραβλέπεται η σημασία της γονικής μέριμνας που παρέχει ο πατέρας, σε αντίθεση με την παραδοσιακή προσέγγιση που επικεντρώνεται μόνο στη μητρική μέριμνα (Rinaldi & Howe, 2012).

Τέλος, τα προβλήματα συμπεριφοράς προέρχονταν / οφείλονταν στο σύνολο των 134 γονέων από τον αυταρχικό τρόπο ανατροφής - στην περίπτωση των μητέρων από τον ανεκτικό και στην περίπτωση των πατέρων από τον αυταρχικό, με το τελευταίο να εξηγεί το μεγαλύτερο ποσοστό διακύμανσης τους. Ενδεικτικά, ευρήματα προηγούμενων ερευνών δείχνουν ότι η έλλειψη απαιτητικότητας του ανεκτικού τρόπου ανατροφής ενδέχεται να συνδεθεί με προβλήματα εξωτερικευσης (Alizadeh et al., 2011· Aunola & Nurmi, 2005· Rinaldi & Howe, 2012). Όπως επισημαίνουν οι Milioni et al. (2022), οι σκληρές, αυστηρές και επεικειές πρακτικές είναι πιθανό να ενισχύουν την εκδήλωση εναντιωματικών συμπεριφορών και συναισθηματικών δυσκολιών και να υπονομεύουν την εκμάθηση λύσης προβλημάτων. Συνο-

λικά, ο τρόπος ανατροφής του πατέρα είναι ανάγκη να εξεταστεί περαιτέρω, ώστε, αφενός να κατανοηθεί καλύτερα, και αφετέρου να αρθούν στερεότυπα φύλου σχετικά με τον γονικό ρόλο (Milionis et al., 2022).

Συνολικά, το οικογενειακό περιβάλλον έχει θεωρηθεί ως κρίσιμο πλαίσιο για την ανάπτυξη των γνωστικών, συναισθηματικών και κοινωνικών ικανοτήτων του παιδιού και ως εκ τούτου η συμπεριφορά πρέπει να εξετάζεται συστημικά (Antonopoulou et al., 2012). Τα ευρήματα της παρούσας έρευνας, η οποία αποκαλύπτει τόσο τα θετικά όσο και τα αρνητικά αποτελέσματα των πρακτικών διαπαιδαγώγησης που ασκούν οι γονείς στα παιδιά τους, έχουν προεκτάσεις και για την εκπαιδευτική κοινότητα. Για παράδειγμα, λαμβάνοντας υπόψιν ότι η αυταρχική ανατροφή ενδέχεται να έχει αρνητικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη του παιδιού, τα σχολεία μπορούν να διαδραματίσουν έναν κρίσιμο ρόλο στην υποστήριξη των παιδιών που μεγαλώνουν με αυταρχικούς γονείς. Αρχικά, είναι σε θέση να συμβάλλουν στην πρόληψη και αντιμετώπιση των προβλημάτων μέσω της προώθησης ενός θετικού σχολικού περιβάλλοντος που προωθεί το αίσθημα του ανήκειν για όλους τους μαθητές (Thara et al., 2013). Ιδιαίτερα στην περίπτωση των μαθητών που μεγαλώνουν με αυταρχικούς γονείς, ο εκπαιδευτικός, αλλά και το κάθε μέλος του διδακτικού προσωπικού, θα μπορούσε να λειτουργήσει αντισταθμιστικά, παρέχοντας ευκαιρίες για ελεύθερη έκφραση, διαχείριση συναισθημάτων, επίλυση συγκρούσεων και καλλιέργεια συναισθηματικής νοημοσύνης (π.χ., Chen et al., 2024). Αντίστοιχα, οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αναπτύξουν προσαρμοσμένες στρατηγικές που συμβάλλουν στην κοινωνική, αλλά και γνωστική ανάπτυξη του παιδιού (π.χ., ανάπτυξη κριτικής σκέψης και δεξιοτήτων λήψης αποφάσεων στις οποίες ενδέχεται να υπολείπονται ορισμένοι μαθητές λόγω της αυστηρής δομής της αυταρχικής ανατροφής) (Henderson Hurley & Hurley, 2013). Επιπλέον, σε συνεργασία με ψυχολόγο και κοινωνικό λειτουργό η εκπαιδευτική κοινότητα είναι σημαντικό να παρακολουθεί προσεκτικά τα παιδιά αυταρχικών γονέων, ώστε να ληφθούν εγκαίρως κατάλληλα μέτρα υποστήριξης και παρέμβασης, αν χρειαστεί (Ungar, 2013). Όσον αφορά την παροχή υποστήριξης στους γονείς, τα σχολεία πρέπει να δημιουργήσουν ανοιχτές γραμμές επικοινωνίας, να διευκολύνουν τη συνεργασία (Henderson Hurley & Hurley, 2013), να προσφέρουν μέσω σεμιναρίων, κατάλληλων πηγών ή συμβουλευτικής, πληροφορίες για τις επιπτώσεις των γονικών πρακτικών στη συμπεριφορά των παιδιών καθώς και εναλλακτικές αποτελεσματικές τεχνικές ανατροφής (π.χ., Γιώτσα και συν., 2011· Nelsen, 2006) ή ακόμη και να δημιουργήσουν ομάδες υποστήριξης γονέων, κοκ. Παρά το γεγονός ότι οι εκπαιδευτικές δράσεις για γονείς με παιδιά που αντιμετωπίζουν συγκεκριμένες δυσκολίες συμπεριφοράς είναι εφικτές, τα διαθέσιμα ερευνητικά δεδομένα υποδεικνύουν ότι η πρόληψη τέτοιων προβλημάτων είναι πιο αποτελεσματική και θα έπρεπε να ξεκινήσει σε μικρή ηλικία του παιδιού, προτού εμφανιστούν δυσκολίες (Argyriou et al., 2016· Κωνσταντινίδης, 2011). Αν και χαρακτηριστικά του παιδιού, όπως η ηλικία, το φύλο και η ιδιοσυγκρασία, παίζουν σημαντικό ρόλο στη γονική φροντίδα (Slobodskaya, 2015), πολλά προβλήματα συμπεριφοράς συνδέονται με δυσλειτουργικές διαπροσωπικές σχέσεις με τους γονείς (Muhammad et al., 2020), με αυτές τις επιδράσεις να διατηρούνται σημαντικές τόσο κατά την παιδική ηλικία όσο και κατά την εφηβεία (Argyriou et al., 2016). Εντούτοις, είναι σημαντικό να σημειωθεί ότι η αποτελεσματικότητα αυτών των στρατηγικών μπορεί να ποικίλει ανάλογα με τις συγκεκριμένες συνθήκες και τα άτομα που εμπλέκονται. Επιπλέον, τα σχολεία πρέπει να προσεγγίζουν αυτές τις προσπάθειες με πολιτισμική ευαισθησία και ενημέρωση για την μοναδική κατάσταση κάθε οικογένειας (π.χ., Chen, 2022).

Η συγκεκριμένη έρευνα διέπεται από περιορισμούς. Ο σημαντικότερος αφορά στο δείγμα της έρευνας, το οποίο ήταν περιορισμένο σε μέγεθος, ευκαιριακό και προερχόταν από συγκεκριμένη γεωγραφική περιοχή. Επιπλέον, συλλέχθηκαν πληροφορίες μόνο από τους γονείς, γεγονός το οποίο ενδέχεται να συνέβαλε στην επίδοση κοινωνικά επιθυμητών απαντήσεων. Μελλοντικές έρευνες θα ήταν σκόπιμο να διερευνήσουν το ίδιο θέμα σε μεγαλύτερο και πιο διευρυμένο γεωγραφικά δείγμα, με τη συνδυαστική χρήση άλλων

πηγών αξιολόγησης (π.χ., εκπαιδευτικών). Επιπλέον, καθώς στην παρούσα έρευνα δεν εξετάστηκε η επίδραση του συνδυασμού διαφορετικών τρόπων ανατροφής από τη μητέρα και τον πατέρα στη συμπεριφορά των παιδιών, είναι σημαντικό να πραγματοποιηθεί σχετική διερεύνηση σε μελλοντικές έρευνες. Προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει ότι ο συνδυασμός ανεκτικής μητρικής μέριμνας και αυταρχικής πατρικής μέριμνας οδηγεί τα παιδιά σε εξωτερικευμένα προβλήματα συμπεριφοράς (π.χ., Rinaldi & Howe, 2012). Αυτοί οι δύο τρόποι ανατροφής, παρόλο που είναι αντίθετοι μεταξύ τους σε ζεστασιά και έλεγχο, χαρακτηρίζονται ως αναποτελεσματικοί σύμφωνα με προηγούμενες έρευνες και οδηγούν τα παιδιά σε εξωτερικευση των προβλημάτων τους (Braza et al., 2013; Rinaldi & Howe, 2012). Άλλοι σημαντικοί περιορισμοί της έρευνας αφορούν στη συγχρονική της φύση η οποία δεν επιτρέπει τη διερεύνηση σχέσεων αιτιότητας καθώς και την εξέταση μικρού αριθμού μεταβλητών, με αποτέλεσμα να μην καθίσταται δυνατή η ανίχνευση τυχόν σύνθετων αλληλεπιδράσεων. Μελλοντικές έρευνες θα μπορούσαν να εξετάσουν τον ρόλο της υποστήριξης του εκπαιδευτικού στη σχέση της γονικής συμπεριφοράς με την ανάπτυξη του παιδιού, καθώς επίσης και τον ρόλο της σχέσης με τους συνομηλικούς και το γενικότερο κλίμα του σχολείου (Thara et al., 2013). Καθώς τα σχολεία πλέον είναι πολυπολιτισμικά στη σύνθεσή τους και οι εκπαιδευτικοί καλούνται να είναι ευαισθητοποιημένοι, είναι σημαντικό να επισημανθεί ότι τα ευρήματα της παρούσας έρευνας αναφέρονται σε δείγμα με συγκεκριμένα κοινωνικοπολιτισμικά χαρακτηριστικά, στο οποίο η χρήση της αυταρχικής γονικής πρακτικής ενδέχεται να συνδέεται συχνότερα με αρνητικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των παιδιών. Ωστόσο, σε πολλές χώρες που υποστηρίζουν τη σημασία της αλληλεξάρτησης (π.χ., συλλογιστικές κοινωνίες), το αυταρχικό στυλ είναι πιθανό να συνδέεται με την προσδοκία της υπακοής των παιδιών στους κανόνες της κοινωνίας, ο έλεγχος να έχει θετική σημασία (π.χ., γονική αφοσίωση και έκφραση αγάπης) και να έχει θετικά αποτελέσματα στην ανάπτυξη των παιδιών (π.χ., ενσωμάτωση στη συλλογική κοινωνία, ψυχολογική προσαρμογή, υψηλή ακαδημαϊκή επίδοση) (Chen, 2022). Συνεπώς, κατά τη διεξαγωγή παρόμοιων ερευνών στο μέλλον, είναι αναγκαίο να ληφθεί υπόψη η επίδραση του πολιτιστικού πλαισίου.

Σημειώσεις:

¹Αφορούν αρνητικά συναισθήματα, κλάμα, τάσεις προσκόλλησης, έλλειψη αυτοπεποίθησης, σωματικά συμπτώματα όπως πονοκέφαλοι κ.α.

Αναφορές

- Alizadeh, S., Talib, M. B. A., Abdullah, R., & Mansor, M. (2011). Relationship between parenting style and children's behavior problems. *Asian Social Science*, 7(12), 195-200. <http://dx.doi.org/10.5539/ass.v7n12p195>
- Antonopoulou, K., Alexopoulos, D. A., & Maridaki-Kassotaki, K. (2012). Perceptions of father parenting style, empathy, and self-esteem among Greek preadolescents. *Marriage & Family Review*, 48(3), 293-309.
- Antonopoulou, K., & Tsitsas, G., (2011). The investigation of Greek mothers' parenting styles: Adaptation and standardization of the Parenting Styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ). *Science of Education*, 2, 51-60.

- Argyriou, E., Bakoyannis, G., & Tantaros, S. (2016). Parenting styles and trait emotional intelligence in adolescence. *Scandinavian Journal of Psychology*, 57(1), 42-49. doi.org/10.1111/sjop.12266
- Aunola, K., & Nurmi, J. E. (2005). The role of parenting styles in children's problem behavior. *Child Development*, 76(6), 1144-1159. doi.org/10.1111/j.1467-8624.2005.00840.x-i1
- Bayer, J. K., Sanson, A. V., & Hemphill, S. A. (2006). Parent influences on early childhood internalizing difficulties. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(6), 542-559. doi.org/10.1016/j.appdev.2006.08.002
- Baumrind, D. (1966). Effects of authoritative parental control on child behavior. *Child Development*, 37(4), 887-907.
- Braza, P., Carreras, R., Munoz, J. M., Braza, F., Azurmendi, A., Pascual-Sagastizabal, E., Cardas, J., & Sanchez-Matin, J. R. (2013). Negative maternal and paternal parenting styles as predictors of behavioral problems: Moderating effects of the child's sex. *Journal of Child and Family Studies*, 24(4), 847-856. <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9893-0>
- Γιώτσα, Α., Μακρή, Ε., Κούτελου, Σ., Σταματελάτου, Α., & Χαβρεδάκη, Α. (2011). Συστημική θεώρηση οικογένειας και ομάδες συμβουλευτικής γονέων. *Επιστημονική Επετηρίδα Παιδαγωγικού Τμήματος Νηπιαγωγών*, 4, 4-24.
- Casas, J. F., Weigel, S., Crick, N. R., Ostrov, J. M., Woods, K. E., Yeh, E. A. J., & Huddleston-Casas, C. A. (2006). Early parenting and children's relational and physical aggression in the preschool and home contexts. *Journal of Applied Developmental Psychology*, 27(3), 209-227. doi.org/10.1016/j.appdev.2006.02.003
- Chen, Y. (2022). The psychological impact of authoritarian parenting on children and the youth. In Y. Chen, M. T. Anthony, & Y. Ke (Eds), *the 2nd International Conference on Modern Educational Technology and Social Sciences Proceedings* (pp. 888-896). Atlantis Press.
- Darling, N., & Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, 113(3), 487-496. <https://doi.org/10.1037/0033-2909.113.3.487>
- Eisenberg, N. (2003). Prosocial behavior, empathy and sympathy. In M. H. Bernstein, L. Davidson, C. K. M Keyes, & K. A. Moore (Eds), *Well-being: Positive development across the life course* (pp. 253-265). Lawrence Erlbaum Associates
- Estlein, R. (2016). Parenting styles. *Encyclopedia of Family Studies*, 1-3. <https://onlinelibrary.wiley.com/doi/abs/10.1002/9781119085621.wbefs030>
- Gaspar, M. F., & Paiva, P. (2003). *Parenting practices and children's socio-emotional development: A study with Portuguese community preschool age children*. <http://www.incredibleyears.com/Library/items/parenting-practices-lift-portuguese-04.pdf>
- Goodman, R. (1997). The strengths and difficulties questionnaire: A research note. *Journal of Child Psychology and Psychiatry*, 38(5), 581-589. doi.org/10.1111/j.1469-7610.1997.tb01545.x
- Guerra, N. G., & Bradshaw, C. P. (2008). Linking the prevention of problem behaviors and positive youth development: Core competencies for positive youth development and risk prevention. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 2008(122), 1-17.
- Hadjicharalambous, D., & Demetriou, L. (2020). The relationship between parents' demographic factors and parenting styles: Effects on children's psychological

- adjustment. *Psychology Research*, 10(4), 125-139.
<http://dx.doi.org/10.2139/ssrn.3647329>
- Hadjicharalambous, D. (2021). Examining the influence of father's and mother's characteristics in positive and negative parenting practices. *International Journal of Social Science and Human Research*, 4(01), 23-31 <https://ssrn.com/abstract=3763825>
- Hale, R. (2008). *Baumrind's parenting styles and their relationship to the parent developmental theory* [Doctoral Dissertation], Pace University.
<https://digitalcommons.pace.edu/dissertations/AAI3319535/>
- Henderson Hurley, M., & Hurley, D. (2013). Enhancing critical thinking skills among authoritarian students. *International Journal of Teaching and Learning in Higher Education*, 25(2), 248-261.
- Jenson, J. M., & Bender, K. (2014). *Preventing child and adolescent problem behavior: Evidence-based strategies in schools, families, and communities*. Oxford University Press.
- Kleftaras, G., & Alexopoulos, D. A. (2015). Depressive symptomatology in Greek preadolescents: The role of parenting style perceptions. *Marriage & Family Review*, 51(6), 564-585. <https://doi.org/10.1080/01494929.2015.1060286>
- Krasanaki, A., Vasiou, A., & Tantaros, S. (2022). Parenting styles and social behavior of children and adolescents. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 27(1), 142-160. <https://doi.org/10.12681/psyhps.25819>
- Κωνσταντινίδης, Ε. (2011). *Σχολές γονέων: αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας σύντομου προγράμματος ψυχοεκπαίδευσης γονέων γνωστικής συμπεριφορικής προσέγγισης*. (Διδακτορική Διατριβή]. Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.
<https://phdtheses.ekt.gr/eadd/handle/10442/31593>
- Lightfoot, C., Cole, M., & Cole, S. R. (2014). *Η ανάπτυξη των παιδιών* (Ζ. Μπαμπλέκου, Επιμ.). Gutenberg.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. A. (1983). Socialization in the Context of the Family: Parent-Child Interaction. In P. H. Mussen, & E. M. Hetherington (Eds.), *Handbook of Child Psychology: Vol. 4. Socialization, Personality, and Social Development* (pp. 1-101). New York: Wiley.
- Μανωλίτσης, Γ. (2013). *Αξιολόγηση της συμπεριφοράς παιδιών προσχολικής ηλικίας: Ανίχνευση προβλημάτων συμπεριφοράς στην τάξη με τον ΚΕΣΠΗ-Α*. Πεδίο.
- Marcone, R., Affuso, G., & Borrone, A. (2020). Parenting styles and children's internalizing-externalizing behavior: The mediating role of behavioral regulation. *Current Psychology*, 39(1), 13-24 <https://doi.org/10.1007/s12144-017-9757-7>
- Μαριδάκη-Κασσωτάκη, Α. (2009). Τυπολογία του Έλληνα πατέρα με βάση τον τρόπο διαπαιδαγώγησης των παιδιών του: Προσαρμογή και στάθμιση του ερωτηματολογίου: Parenting styles and Dimensions Questionnaire (PSDQ). *Επιστήμες Αγωγής*, 4, 8-23.
- Milioni, M., Kokkinos, C. M., & Antonopoulou, A. (2022). The indirect effects of adolescents perceptions about father typology on their adjustment through emotion regulation. *Psychology: The Journal of the Hellenic Psychological Society*, 27(2), 21-39. https://doi.org/10.12681/psy_hps.31760
- Μπίμπου-Νάκου, Ι., Κιοσέογλου, Γ., & Στογιαννίδου, Α. (2001). Δυνατότητες και δυσκολίες παιδιών σχολικής ηλικίας στο οικογενειακό και σχολικό πλαίσιο. *Ψυχολογία*, 8(4), 506-525.

- Muhammad, N., Rathi, S. R., Baroi, B., & Islam, J. (2020). Parenting style and aggressive behavior among high school children. *Jagannath University Journal of Life and Earth Science*, 6(2), 123-134. <https://doi.org/10.1007/s10597-019-00400-0>
- Nelsen, J. (2006). *What is positive discipline?* Ballantine Books.
- Obaid, A. F., Rashid, A. I., & Kassim, N. M. (2021). Parenting styles and children's behavior difficulties. *Indian Journal of Forensic Medicine & Toxicology*, 15(1), 2621. <https://doi.org/10.37506/ijfmt.v15i1.13793>
- Olivari, M. G., Wahn, E. H., Maridaki-Kassotaki, K., Antonopoulou, K., & Confalonieri, E. (2015). Adolescent perceptions of parenting styles in Sweden, Italy and Greece: An exploratory study. *Europe's Journal of Psychology*, 11(2), 244. <https://doi.org/10.5964%2Fejop.v11i2.887>
- Paulussen-Hoogeboom, M. C., Stams, G. J. J., Hermanns, J. M., Peetsma, T. T., & van den Wittenboer, G. L. (2008). Parenting style as a mediator between children's negative emotionality and problematic behavior in early childhood. *The Journal of Genetic Psychology*, 169(3), 209-226. <https://doi.org/10.3200/GNTP.169.3.09-226>
- Pohl, R., Bender, M., & Lachmann, G. (2005). Autobiographical memory and social skills of men and women. *Applied Cognitive Psychology*, 19(6), 745-759. <https://doi.org/10.1002/acp.1104>
- Poulou, M. S. (2013). Emotional and behavioral difficulties in preschool. *Journal of Child and Family Studies*, 24(2), 225-236 <https://doi.org/10.1007/s10826-013-9828>
- Querido, J. G., Warner, T. D., & Eyberg, S. M. (2002). Parenting styles and child behavior in African American families of preschool children. *Journal of Clinical Child and Adolescent Psychology* 31(2), 272-277. [10.1207/S15374424JCCP3102_12](https://doi.org/10.1207/S15374424JCCP3102_12)
- Rinaldi, C. M., & Howe, N. (2012). Mothers' and fathers' parenting styles and associations with toddlers' externalizing, internalizing, adaptive behaviors. *Early Childhood Research Quarterly*, 27(2), 266-273. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2011.08.001>
- Robinson, C. C., Mandleco, B., Olsen, S. F., & Hart, C. H. (2001). The parenting styles and dimensions questionnaire (PSDQ). *Handbook of family measurement techniques*, 3, 319-321.
- Russell, A., Aloa, V., Feder, T., Glover, A., Miller, H., & Palmer, G. (1998). Sex-based differences in parenting styles in a sample with preschool children. *Australian Journal of Psychology*, 50(2), 89-99.
- Sloboskaya, H. R. (2015). Behavioral problems, effects of parenting and family structure on. In *International encyclopedia of the Social & Behavioral Science* (2nd edition) (pp. 470-476). Elsevier.
- Stephens, M. A. (2009). *Gender differences in parenting styles and effects on the parent-child relationship* [Unpublished thesis]. Texas State University-San Marcos.
- Tagliabue, S., Olivari, M. G., Wahn, E. H., Maridaki-Kassotaki, K., Antonopoulou, K., & Confalonieri, E. (2016). Retrospective paternal and maternal parenting styles in Greece, Italy, and Sweden. *European Journal of Psychological Assessment*, 34, 399-408. <https://doi.org/10.1027/1015-5759/a000355>.
- Talib, J., Mohamad, Z., & Mamat, M. (2011). Effects of parenting style on children development. *World Journal of Social Science*, 1(2), 14-35. <https://www.researchgate.net/profile/Maharam-Mamat/publication/265025870>
- Thapa, A., Cohen, J., Guffey, S., & Higgins-D'Alessandro, A. (2013). A review of school climate research. *Review of Educational Research*, 83(3), 357-385. <https://doi.org/10.3102/0034654313483907>

- Yaffe, Y. (2020). Systematic review of the differences between mothers and fathers in parenting styles and practices. *Current Psychology*, 42(9), 16011–16024. <https://doi.org/10.1007/s12144-020-01014-6>.
- Ungar, M. (2013). Resilience after maltreatment: The importance of social services as facilitators of positive adaptation. *Child Abuse & Neglect*, 37(2-3), 110-115. <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2012.08.004>
- Winsler, A., Madigan, A. L., & Aquilino, S. A. (2005). Correspondence between maternal and paternal parenting styles in early childhood. *Early Childhood Research Quarterly*, 20(1), 1-12. <https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2005.01.007>

Παρελήφθη: 11.4.2023, Αναθεωρήθηκε: 14.9.2023, Εγκρίθηκε: 16.9.2023